

A PETŐFIESKEDŐK*

A Világost követő rémuralom árnyékában elfagy az emberekben a dal. Úgy kell szólón-gatni a költőket: „Szegény, szegény magyar költők, Hol vagytok, hol zeng dalotok? Mint az elzúllott csalogány Tavasz szép napjai után, Úgy elnémultatok”, írja Gyulai 1849 végén s az akkor kormánypárti Pesti Napló is még 1850-ben is munkára szólítja fel az írókat. De Arany is úgy érzi, hogy a magyar költészetnek nincs értelme többé. Ahogy egyik legszebb elégiájában elsírja: „Letésem a lantot. Nyugodjék, tőlem ne várjon senki dalt. Nem az vagyok, ki voltam egykor, Belőlem a jobbész kihalt.”

A bekövetkező önkényuralom alatt költészetünkben három irányzat lép fel: Lisznyayéké, mely a részegségben keresi az ihletet, velük szemben Arany Jánoséknak a vágyakat s igorúan megfegyvelmező költészete és végül Vajda János, aki “elszántan veti magát öngéniusza karjai közé.” A három irány közül elsőször Lisznyayéké szólal meg, kihasználva az alkalmat, hogy „kipusztultak a céhesek”. Tudvalevő, hogy ebben az időben szélhámós ál-Petőfik bukkantak fel az országban s aratták le a halott költő népszerűségét. Az irodalomban is ál-Petőfik léptek fel, a nagy költő csodálatosan rossz tanítványai. A lehangosabb köztük Lisznyay Kálmán (1823—63), aki 1851-ben rendkívüli sikert arat *Palóc dalok* című könyvével. Csakhamar nyomába lép Szelestey László és Spetykó Gáspár. Verseik művészi értékükkel nem érdemlik meg figyelmünket, de mint irodalomtörténeti dokumentumok, annál inkább. Lisznyay és társai műve a népiesség és Petőfi önkéntelen paródiája, a magyar irodalom legalacsonyabb színvonalra, nevetségesen torz lapja történelmünk egyik leggyászosabb fejezetének, de egy ideig ők töltik ki a beállott vacuumot. A 40-es években még a holdvilágfaló líra művelői, most modort cserélnék s népi gúnyát öltének magukra. Világos után Petőfi rendkívül népszerű volt, ők hát kielégítették a Petőfi-keresletet. Szállítottak népiességet, magyarosságot, merész nagyotmondásokat, a képzelet olyan részeg viháncolását, hogy az olvasónak leeshetett az álla meghökkenésében. Lisznyay állandóan a feltűnőre, rendkívüli pályázik, de csak örököző, hóbortos cimborá; mintha kissé mindig be lenne csipve, Petőfitől, de egyébtől is. Csupa ötlet, de micsoda sületlen ötlet. Petőfi demokratikus tűzéből semmi sem él benne, ideálja egy a nép nyelvén, szokásain, képzeletén alapuló eredeti nemzeti költészet, mert a hazafias érzés náluk a népi nyelv felkarolásában mutatkozik. Amint Szelestey kifejti: „a nép a nemzeti szokások és nyelvi sajátságok legmegbízhatóbb antikváriusa”, illetve „hasonlít azon mezőhöz, mely kebelében a régi kor kincseit öntudatlanul ápolgatja.” Lisznyay a palócság, Szelestey Kemenesalja, Székely József és Balogh Alajos a Dunántúl, Concha Károly a Rábavidék, Csermely Sándor a Hegyhát, Jakab János a székelység, Turpásztoi László a Nagykunság, Benőfi Soma a Kékes, Spetykó Gáspár a Mátra-vidék nyelvét viszi át a költészetbe, s Lisznyaynak egy időre sikerül a palóc tájszólást divatossá tenni.

* Részlet a Petőfitől Adyig című készülődő monográfiából.

¹ *Irodalom*: GYULAI PÁL: Szépirodalmi Szemle, 1857.

Újraközölve Kritikai dolgozatok.

Tóth Kálmán Emlékalbuma szerk. HORVÁTH CIRIL, Baja. 1894.

ALSZEGHY Zs.: Petőfi és az 50-es évek lírája, Kisfaludy Tsg Évtapjai Új Folyam, 1913—14. Zlinszky Aladár, Dömötör Pál, Rakodczay Pál, Vadnay Károly stb. tanulmányaival.

Mikszáth szerint, ha írni készültek, ihletért előbb kimentek az istállóba, s annyi igaz, hogy műveik tájszótár nélkül gyakran érthetetlenek. Lisznyay a palócságból ősmagyar mitológiát velt méríteni, s nem akarta elhinni, amire pedig már Erdélyi János figyelmeztette, hogy az ő „ősmagyar” mitoszai nem egyebek, mint szlovák népi hiedelmek és babonák.

A népieskedés és magyarkodás mellett motivumaik harmadik forrása a líra népszerű hagyományos képzetkincse: a madarak, a szívárvány, holdsugár, felhő, ifjú lány, pillangó, szellő, mindez zavaros hasonlatokban. Lisznyay a „madarak pajtása” (százával vásárolja is őket a piacokon), de nem veti meg a bogarakat sem, s kitalálja a hangutánzó verset, ilyenformán: „Szin-szín-szín, Cin-cin-cin, In-tyim-pinty, Lityim-binty, Lümmögés, Mümmögés, Kígyószissz, Békát visz. . . Lityi-hütty, Kígyófütty”, stb. (*Nyáréj*). Egyébként roppant hanyagul versel, s jóformán egyetlen műfaja a dal. Ad absurdum viszik Petőfi hasonlatgimnasztikáját, hasonlataik az élc és a hóborít határán állanak. Lisznyay állítólag már Petőfi-nek azt mondta egyszer: „Te eget eszel és isteneket hánysz.” Olyanokat eszelnek ki, hogy a csók szívkalács, a szív környéke szív mátra, aki iszik, a borban istent iszik, mert az isten mindenütt jelen van. De mivel képek többnyire arcuk verejtékével, agyafúrtan kieszt képek, akkor is prózaiak, mikor a legköltőibbnek hiszik magukat.

Dosztojevszkij ismert megjegyzése szerint az orosz regény Gogol Köpenyéből bújт elő. Lisznyayék hasonlatainak jórésze, sajnos, Petőfi legszerencsétlenebb képeinek inspirációjára született. Mivel például Petőfi Isten kalapjának nevezte a földet s rajta bokrétának hazánkat, Szelestey tovább gazdagította az isteni ruhatárat, s az alkonyet magyar mentének nevezte ki. „Az Úristen varrta, Táméntalan aranygombok A csillagok rajta,” a fehér hold meg bokréta szerinte, s egy szerelmes lány a betyárja nyakába kerítette.

Lisznyay igazi ál-zseni, tehát természetesen zseniálisabbnak hat az igazinál. Sikere óriási, 1850—60 között ő a legünnepeltebb magyar költő, Arany sohasem közelítette meg népszerűségét, sőt Petőfivel is vetekszik. *Palóc dalok* című könyve rövid idő alatt 6000 példányban kel el, festményeket készítenek róla, ő a Pilvax, a Komló, az Arany Sas hőse, verseket írnak hozzá, idegen nyelvekre fordítják, megzenésítik. Iskola is támad körülötte: a provincializmus, a nagyotmondás és hasonlathajhászás iskolája. Az iskola tagjai közt vannak költők, akiktől — mint például Tóth Kálmántól és Tóth Endrétől, Zalártól — a tehetséget nem lehet teljesen elvitatni. De a ferde uralkodó ízlés elrontotta őket. Ami nem egyetlen eset az irodalom történetében.

Az önkényuralom Petőfi-utazónói közül egyetlen költő emelkedik ki: Tóth Kálmán (Baja, 1831—81.) Népszerűsége megközelíti Lisznyayét, több dala került a nép ajkára, mint bárkié (*Fütyül a szél, Naptól virít, Sirjon-rijjon a hegedű, Búza közé, Befutta az út a hó, Felleg borult az erdőre, Tele van a rózsabokor virággal stb.*) De magasabb rétegekben is hódított. Deák, Eötvös és Kemény is becsülte. Azt mondták róla, hogy ő szedte fel a gyöngyöket, amelyeket Petőfi elejtett. Népszerűségét dalain kívül 1860-tól *Bolond Miska* című politikai élclapjával, mely egy időben hétezerig tudta emelni előfizetői számát, majd színműveivel is (*Egy királyné, Nők az alkotmányban*) táplálta. Csak Gyulai szállt szembe vele (Szépirodalmi Szemle, 1857, újraközölve *Kritikai dolgozatok*) elismerve nem mindennapi tehetségét, de élesen megtámadva őt, mert második Petőfi akar lenni, zseninek tartja magát s azt hiszi, hogy nincs szüksége tanulmányra, erőszakos genialitás jellemzi, „mely nem egyéb, mint naturalistaság” (amin a kor szó-használata tudatlanságot, „ős-tehetséget” ért), képessége legföljebb a dalig terjed, a szenvedélyt az érzések túlzásában és ferdeségében keresi, hajhássza a cifrát és ragyogót s naivitása olykor együgyűségbe csap át.

Tóth Kálmán valóban érez, s eleven és néha elmés észjárással alakítja versé érzéseit. De benne is megtaláljuk az irányzat bűneit: lelki és szellemi tartalma a szerelemre szűkült, még a világsi bukást és a nemzet leigázását sem szenvedí át, a szabadságharc demokratikus törekvéseiből semmi sem él benne, (találón jegyzi meg Zlinszky Aladár, hogy talán fel sem

fogta a forradalom igazi jelentőségét ; csak a gyermekszív csodálatával függött amaz idők nagy alakjain s büszke rá, hogy ő is akkor élt és ott volt), érzés-problémái, képzeletvilága olyan, mint egy szűk látókörű húsz-huszonegyéves ifjúé, aki fülig szerelmes egy „kislány”-ba. A kor életéből nem látunk nála mást, mint a szerelmes költőt és a hideg vagy csalfa lányt, a betyárt, a csaplárosnét, a kocsmáros és főleg a bort s legeslegfőképp a cigányt. Tóth Kálmán legtöbb dala mintha arra is készülne, hogy a cigány eljátssza egy kislány ablaka alatt, vagy a kocsmában egy dolmányos, sarkantyus, csizmás ifjúnak, aki az asztalra könyökölve, könnyes szemmel mereng a levegőbe. Természetesen ódát ír Patikárus Ferkóhoz és verset Csermákról, a magyarrá lett cseh muzsikusról. Tóth Kálmán valami pán-szerelmet hirdet :

*Lemondani, lemondani,
Könnyű nektek azt mondani:
De amikhez nevem kötém,
A rózsza, a csillag, a nap —
Ő egészen mást mondanak,
Ők szeretni tanítanak.*

(Lemondani)

Önmagával szemben is az az igénye :

*Hisz én szeretetért daloltam örökké,
Hisz én a szeretet, szív költője vagyok.*

(Hazatérés)

Petőfiből ő azt a tanulságot vonta le, hogy a költészet fő és igazi műfaja a dal, s ehhez elég a „szív” és egy hasonlat. Mintha az Arany-körrel állítaná szembe magát, mikor büszkén írja :

*Ti nagyon tanultok ... én nagyon szeretek.
Nem is tudok én mást, csak nagyon szeretni...
Tínálatok az ész csinált jénye ragyog,
Nálam az Istentől teremtett szív lángja —
Én hozzátok képest oly tudatlan vagyok.
Szívemből joly az én dalaimnak árja.*

(Ti nagyon tanultok)

Verse rendszerint nem egyéb, mint hat-nyolc természeti kép (csillag, felhő, napsugár, szellő, harmat, csermely, virág stb.) állandó variálása. Az olvasónak már-már az a benyomása támad, hogy a csermely stb. nem is való egyébre, mint hogy Tóth Kálmánnak az érzéseit és a „kislány szépségét” legyen mihez hasonlítani. Egy strófa a csermely, másik a rózsaszál, harmadik a szellő — s kész a vers. Mihelyt az első sorban megvillan az öröm vagy a bánat, biztosak lehetünk, hogy a következő sorban az öröm csermellyé, a bánat tengerré válik, viszont ha a vers rózsaszállal kezdődik, nem lehet kétségünk, hogy a következő sorban a rózsaszál mint kislány bukkan fel. Mit tagadjuk, az ember csömört kap a virág-, csermely-, harmat-hasonlatok ez áradatától. E modorosságot még bántóbbá teszi, hogy Tóth átvette Petőfi egy rossz szokását: szereti a képzeletében felvillant képeket okoskodva továbbszöni, amivel a költőt prózaivá teszi, ilyenformán :

*Síró hattyú voltam szenvedésim taván,
Hanem majd ezután büszke kócsag leszek —
Legdrágább tollait kitépi e madár,
Ha a gyilkos óntól összevéreztetett.
Én is kitépdelem dalos lelkem szárnyát,
Ha majd ezután a szenvedések vérzik...
Nem akarom azt, hogy gyönyörködve lássák
Némely hideg lelkek fájó röpülését.*

(Síró hattyú)

Nem riad vissza ilyen képtelen képzavaroktól sem :

...*legjobb lenne,*
Ha az én kis rózsám
Nagy tengerré lenne.
Beleugranám én
Akkor a Dunába,
Mikor legsebesebb,
Legnagyobb az árja.
Mit bánnom én aztán, halva avagy élve —
Howgha belevinne galambom ölébe!

(A Dunának tükre)

Versformáiban és dalai felépítésében rendszerint a népdalt követi, s mindennél fogva költészeté oly szűkkörű és egyhangú, akár a „*Himfy szerelme*”. Nem csoda, hogy Arany torkig volt e kor örökös üres szerelmi dalaival, s leveleiben különösen Tóth Kálmánt ingerülten emlegeti. „Teli vagyok dallal, mint csillaggal az ég, Teli vagyok dallal, mint sugárral a nap. . .” (*Teli vagyok*), kezdi Tóth Kálmán egy versét, — s Arany mintha erre felelné a *Vojtina ars poetikájában* : „Teli vagyok, *dallal* vagyok tele, Nem, mint virággal a rét kebele, Nem mint sugárral, csillaggal az ég : De tartalmával a — poshadt fazék.” Vannak Tóth Kálmán szerelmes versei közt őszintén átértzettnek ható és elmés darabok (*Egymás mellett, Dal a szépségről*), szép strófák, de egészében mind tartalomban, mind formában szegényes, unalmas és kissé édeskés költészet ez, olyan, mint egy vendéglátás, ahol kizárólag bonbonnal traktálják a vendéget. Érezzük, hogy Tóth Kálmán érez, de sokalljuk, hogy szerelmi bánatában folyton a halállal ijesztget. Olyankor legjobb, mikor kilép a szerelmi dalok, a népdal-sémák szűk köréből, a családi vagy a hazafias téma felé (mint pl. *Levéltöredék, Előre, Boru, Édesanyám, Kik voltak a honvédek?*, dicsőítésből váratlanul megrendülésbe átcsapó szép befejezéssel, *Kossuth, Az életunt* című költeményeiben.) *Halál* című szép költeményében, (melyet Eötvös József is szeretett) megjósolta a végét :

Nem, nem, az a halál, ahogy itt nevezik,
Ha koporsónknak a földét szegezik;
Ah az, az a halál, midőn még itt vagyunk,
De halva, és magunk — siratjuk önmagunk. . .
Itt is sokszor hálunk, és én azt érzem!
Én már rég meghaltam; agyam forr és kezem
Mozog még, de tudom, hogy ez nem élet, és
Ami még hátravan, az csak elköltözés.

1879-ben szélütés érte s ettől fogva valóban élőhalott volt. 1881-ben halt meg.

Műveikkel kapcsolatban az egyetlen érdemes kérdés, hogy mi magyarázza rendkívüli sikerüket. Lisznyay esetében részben bizonyára személyes tulajdonságai : Ha zseni támad valahol, utána egy ideig az emberek annak képére képzelik el a következő zsenit. Most Petőfi volt a modell — s bámulatos tévedéssel Lisznyayban találták meg új megjelenését, hiszen ő százszor különbnek tetszett, mint bárki. Hol cifra dolmányban, szürrel, fokkal, hol frakkban szavalókörutakat, ahogy ő nevezi, „dalidó-utakat” tart országszerte, az ország fele lakosságával tegeződő, szeretetreméltó, vidám, bohém ivópajtás. De tulajdonságai természetesen csak azért arathattak akkora sikert, mert a közhangulat épp azokat szomjazta. A nagy nemzeti katasztrófa hatására a magyarság két táborra oszlott : egy nagy táborra, mely a mámorba menekült, s egy jóval kisebbre, amely józanságot hirdetett. Szociológiailag aligha lehet a két tábor pontosan körülhatárolni. De talán nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy az előbbi nagyjából azonos ama kisnemességgel, amelynek körében az irányítás és konkrét tartalom nélkül maradt hazafias érzés a mámorban keresett feledést, az utóbbi a nagyobb látókörű, vagyonosabb rétegekkel, amelyek megrettentek a forradalom balratolódásától és növekvő aggodalommal nézték a háború kiéleződését ; a honoráciorok jórésze az utóbbiakhoz tartozott. Tény, hogy a

Világos utáni torban a mulatozás országos járvánnyá fajult s a cigányzene valóságos hazafias intézmény lett. Kenedi Géza visszaemlékezése szerint az ötvenes évek derekán vidám élet folyt. Az ország dolgába nem volt szabad beleszólni, jó termőévek is hágtak egymás sarkába, pénz nem hiányzott, volt tehát dinom-dánom. Sárosy Gyula már 1850-ben döbbsent gúnnal támadja a farsangot végigtáncoló lányokat. Pesten, a megyeház közelében levő Komló-kertben isznak a hazáért az írók, Patikárus Ferkó és Sárközi cigánybandáinak hegedűszava mellett, Lisznyay a verseiben állandóan tudósít korhelykedéseiről. (*Komlókeri cimboradatok, Emlék-változatok az Ilkey-fiók szüretjére, Látogatás stb.*) Nem véletlen, hogy az évek két közismert költeménye is (Gyulaié és Lévyé) a szüretet mutatja be, hisz a szüret az egykori magyar társadalmi élet fontos eseménye volt. Társas együttlét elképzelhetetlennek látszott poharazás nélkül; a kor költészetében a bor, a pohár és a nóta állandó motívum, majdnem olyan sűrűn visszatérő, mint a virág, vagy a hajnal, aligha van még irodalom, ahol ekkora szerepet játszana. Amint Vajda János rámutat: „ez iszák-őrültség költészetének itt közönsége van, sőt mi több — ennek van mostanában leghálásabb közönsége; a nemesebb, magasb költeményeknek csak választottai vannak s azokról a tulajdonképpen nagyközönség egyáltalán mit se tud. Maga Petőfi kizárólag bordalainak köszöni gyors és általános népszerűségét. . . De ezeket csak mellesleg hozom itt föl, — valódi bizonyítékul hivatkozom azon, az egész világon tán csak nálunk létező körülményre, mely szerint nálunk sajátlagos külön irodalma fejtett ki a könnyelmű, kicsapongó korhelység szenvedélyének — helyesebben: kór-ságnak, s az már külön közlönyökkel, előbb csak egy, majd két szaklappal is bírt, melyek egyikének csak ötször annyi előfizetője volt, mint a Budapesti Szemlének. Ebben csoportosultak a nemzeti irodalom irodalmának ős — tős — dőzs — hősei; itten dicsőítették és énekeltek meg kacskaringós, bakfittyes frázisokban az új cégű kocsmák, melyeket e klub tagjai nyitottak meg és szenteltek föl „csarnokká”, a részegség „szent” deliriumát jellemzetesen vadul és esztelenül kuszált bombasztokban dicsőítő költeményekkel; — e lapokban irattak le a fővárosban és vidéken előfordult nagyobb szerű rendkívüli ivások, az irodalom koszorús tagjainak lakomázó körútjai és asztalalatti diadalai, stb.”² Téves egyszerűsítés volna csak sírást vagy csak mulatást látni ebben. Gyökere a fájdalom lehetett, mely ki akarta sírni magát (Petőfi vidám bordalaival szemben az új bordalok többnyire bánatosak). Arany szerint:

*A hegedű bús nótája,
Magyar ember mulat nála:
Úgy megdanol, táncol, vigad,
Hogy a szíve majd megszakad. (1856).]*

De a bor és zene nemcsak enyhített a fájdalomon, hanem gyakran öncélú szórakozássá is lett. S a gyász és megkönnyebbülés ez útjait mintegy előírta az a körülmény, hogy bőséges borunk — melyet a rossz kezelés következtében akkoriban kevésbé vonzó minősége és a hátrányos vámfeltételek miatt nemigen lehetett külföldön elhelyezni³ — nagyjából nyakunkon maradt. Az eredmény mindesetre az volt, hogy a nemzet jórésze mámorban élt és álmodozott, a másik viszont — még ha a gyakorlatban ivott is — elvileg józanságot hirdetett, s magábaszállva vizsgálta a magyarság múltját és jövő kilátásait. S a józanságelvűek voltak a jobb költők.

Lisznyay versei e boros, cigányzenés dinom-dánomok kábulatában születtek. Sikerüket elősegítette, hogy Világgal felborult és összetört a magyar szellemi élet addigi rendje. Megszüntek a folyóiratok, amelyek évek során megválogatott munkatársi gárdájukkal kialakították az írók rangsorát, a nagy írók és kritikusok eltűntek, vagy elhallgattak. A szellemi életben visszaállt az őskáosz, amelyben — mint minden kialakulatlan irodalmi életben — a tömegek izlése diktál. Az ötvenes évek Magyarországon egy időre az a réteg lett hangadó,

² Önbírálat, 1862. Ö. M. 1939—40.

³ KORIZMICS LÁSZLÓ: Gazdasági levelek, 1867. 126.

mely bor és cigányzene mellett szeretett tüntetni a magyarság és a nép imádatával, búsulni a hazáért, délibábot szőni és ujjáélni negyvennyolc lelkes hangulatát, negyvennyolc tartalma nélkül.

Az első években a jobb írók nem győznek panaszkodni a dilettánsok elburjánzása miatt, akik a haza, Petőfi és a népiesség zászlaja alatt átmenetileg sikerrel nyomultak előre. Ahogy Arany írta :

*Kitört azonban a forradalom,
Szépen lecsücsült az irodalom;
Azóta nem hallottam híreket,
Már azt hívém, a muszkahad meg-ett.
Hát dehogy ett! majd bizony ily darab
Bolondgombába az beleharap!
Keresztülestél a rostán s azonnal
Gyűrni kezdéd a verseket halommal.
„Szabad a vásár, most költő leszek,
Ugyis kipusztultak a céhesek”,
Kiáltád.*

(Vojtina levelei öccséhez, I.)

A népies modor uralomrajutása, Petőfi rendkívüli népszerűsége s a régi szabályok megdőlése következtében ugyanis az a téves látszat keletkezett, hogy mi sem könnyebb, mint verset írni : úgy tetszett, a vers annál művészebb, minél „természetes”-ebb, s annál zseniálisabb, minél részegebb ; különben is, ha egy zseni megalkot egy költői kifejezésmódot, utána mindenki úgy érzi, hogy felvágta a nyelvét.

Egy széles réteg élt abban az illúzióban, hogy 1848 és Petőfi mámorát éli tovább : nem eszmélt rá, hogy az a nagy eszmék és távlatok józan mámore volt, az övé pedig a borospohár kótyagossága, eszményképük tüze és eszméi nélkül. Ha a kritika Petőfieskedőknek nevezte el őket, ez igazi lucus a non lucendo. Lisznyay és iránya az iránytalanság, tehetetlenség és az értük kárptólstát ígérő alkohol-mámor korszakának szülötte ; együtt is szűnt meg a Bach-korszakkal. Nem véletlen, hogy egyetlen gondolkodó fő sem tartott velük és egyetlen kritikus sem tartozott közéjük. 1860-tól, amint a politikai viszonyok javulásakor a nemesség művelt és felelős rétege átveszi a vezetést s visszatér a józanság kora, Lisznyayék napja leáldozik.

Az irodalmi életben újra ki kellett alakulnia s meg kellett szerveződnie egy elitnek, mely helyreállítja a rendet s megmenti Petőfi irodalmi forradalmának ama vívmányait, amelyeket Lisznyayéknál az eltorzulás fenyegetett. Ez 1853-ban indul meg, a Szépirodalmi Lapokkal. A nagykőrösi ref. gimnázium tanári karában, — ahol Arany János, Salamon Ferenc, Szász Károly, Mentovich Ferenc működik, — a petőfieskedők ellen, Petőfi irodalmi forradalmának eltorzítása ellen, indul meg a forradalom konszolidálása, a valósághoz való hűség, az ízlés és műveltség nevében. Arany és az irodalmi Deák-kör magatartása ebben a kérdésben is azt a sajátos okos megfontoltságot mutatja, amit egyéb kérdésekben. Arany (és Gyulai) élesen harcol a petőfieskedők ellen, sőt károsnak tartja magának Petőfinek túlságos hatását is : „Ne ámítsuk magunkat, — írja. — Mondjuk ki tisztán, hogy Petőfi befolyása — mint minden nagy sikerrel nyilatkozó génius — gátolta és gátolja nálunk is a költők egyéni fejlődését ; így vagy amúgy, de még folyvást az ő képére és hasonlatosságára teremtettünk.”⁴ „Nem arra kell hát törekednünk, hogyan legyünk hasonlók őhozzá, — írja máskor, — sőt inkább arra, hogyan meneküljünk azon szellemi alárendeltségből, mely öntudatlan is az ő magikai körébe vont.”⁵ Több ízben elpanaszolja a líra túltengését : „Midőn a külső élet megszűnt, elfojtatott ; a lélek önbelsejébe fordítá szemeit ; nem lévén a családi, az egyéni léten kívül semmi, ide pontosult össze minden életmeleg, a költészetnek sem vala egyéb menedéke, mint a belvilág,

⁴ Bulcsu Károly költeményei, 1861.

⁵ Irányok, 1860.

az egyén, legfeljebb a család : tehát a líra." Gúnyosan írja : „... tiszelt szakfeleim, körülbelül itt feneklettünk meg : vers-líra, mégpedig leginkább dal." Költészetünk „lírai ott is, hol nem kellene, a lírában pedig dalszerű ott is, hol nem kellene.⁶ Arany s az egész Deák-kör szakít tehát a világszemlélet ama szubjektívizmusával, mely Petőfinél jelentkezik s a képzelet ezzel összefüggő szuverenitásával, valamint a költő demokratikus apostoli hivatásának koncepciójával ; s mindennek közös gyökere : törekvés a valóság objektívebb megmutatására.

Nem szorul azonban bizonyításra, hogy Arany és az egész irodalmi Deák-kör számára Petőfi tört útát, s ezen az úton mindvégig megmaradnak : kitartanak a népin alapuló nemzeti jelleg s az igazság természetes és egyben művészi megszólaltatása mellett. Azaz megőrizték Petőfi irodalmi forradalma értékes vívmányait, de a józan valóság szemléletet követelő kor intésére elhajoltak a túlzott alanyiságtól, amely a nemzet nevelése és az irodalom egészséges fejlődése szempontjából veszélyesnek látszott. Arany tovább folytatja, sőt fejleszti a nemzeti szellem és a realista stílus Petőfikezdette irányát, de a szubjektívizmus megfékezésével és a demokratikus tendencia híján.

Aladár Komlós :

DIE PETŐFI-EPIGONEN

Die Studie — eine Partie aus der in Vorbereitung befindlichen Monographie »Von Petőfi bis Ady« — führt uns die nach der Niederlage des Freiheitskampfes von 1848 auftretenden Petőfi-Nachahmer vor, die wenn auch nicht wegen ihrer Werte, so doch als Zeiterscheinung unsere Aufmerksamkeit verdienen. In Bezug auf ihre Werke ist einzig die Frage interessant, wodurch sich ihre einstige ausserordentliche Popularität erklärt. Der Studie zufolge arteten nach der Waffenstreckung bei Világos die der nationalen Trauer folgenden Belustigungen zu einer Landesepidemie aus, die Zigeunermusik wurde sozusagen zu einer nationalen Institution. Die Gedichte der Petőfi-Nachahmer entstanden in dem Rausch der Zechgelage mit Wein und Zigeunermusik. Zu ihrem Erfolg trug der Umstand bei, dass mit Világos die bisherige Ordnung des ungarischen geistigen Lebens gestürzt und vernichtet war und in dem entstandenen Chaos — wie stets in einem noch nicht ausgegorenen literarischen Leben — der Geschmack der Massen, diesmal des patriotischen, doch ungebildeten Kleinadels, den Ton angab.

Im Jahre 1853 begann sich, im Gegensatz dazu, eine Elite zu organisieren, die die Ordnung der Werte wiederherstellte. Die Mitglieder dieser Elite tadelten die übertriebene Wirkung Petőfis und wurden gleichzeitig die wahren Hüter der wertvollen Errungenschaften der literarischen Revolution Petőfis, die bei seinen Epigonen der Gefahr einer Verzerrung ausgesetzt waren.

⁶ Uo.